

K jubileu Márie Šimkovej

17. apríla 2023 sa okrúhleho životného jubilea dožila naša kolegyňa PhDr. Mária Šimková, Ph.D., ktorá sa vo svojom profesijnom smerovaní venovala korpusovej lingvistiky, súčasnej slovenčine z hľadiska jej lexikografického a počítačového spracovania aj konfrontačnému výskumu slovenského a českého jazyka.

Mária Šimková absolvovala štúdium slovenského jazyka a histórie na prešovskej Filozofickej fakulte Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach. Rok po skončení štúdia pôsobila ako odborná asistentka na Pedagogickej fakulte v Prešove UPJŠ v Košiciach. V roku 1988 nastúpila na študijný pobyt do Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV v Bratislave, kde pokračovala vo svojej práci viac ako 30 rokov, až do roku 2020. Popritom pôsobila aj na viacerých vysokých školách (na Pedagogickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave /1995 – 1997, 2010 – 2014 a 2016 – 2017/, na Pedagogickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave /1999 – 2001/ a v r. 2004 na Filozofickej fakulte Masarykovej univerzity v Brne).

Od roku 2002 sa stalo jej pôsobiskom oddelenie Slovenského národného korpusu, ktoré vybuďovala nielen staviteľsky (rekonštrukcia a zariadenie podkrovia budovy na Panskej ulici v Bratislave, kde oddelenie dodnes sídli), ale aj personálne a odborne. Ako zodpovedná riešiteľka realizovala štyri etapy tvorby a budovania Slovenského národného korpusu: v rokoch 2002 – 2006 *Vybudovanie Národného korpusu slovenského jazyka a elektronizácia jazykovedného výskumu*, v rokoch 2007 – 2011 a 2012 – 2016 *Budovanie Slovenského národného korpusu a elektronizácia jazykovedného výskumu na Slovensku (druhá a tretia etapa)* a v rokoch 2017 – 2021 *Tvorba a rozvoj Slovenského národného korpusu (IV. etapa)*¹. Mária Šimková získala so svojím kolektívom v roku 2005 Cenu Slovenskej akadémie vied za budovanie infraštruktúry pre vedu.

V „predkorpusovom“ bádateľskom období života jubilantky môžeme sledovať jej výskumnú orientáciu najmä na syntaktické otázky, napr. *O nominalizácii vedľajších časových viet* (1989), *Syntakticko-pragmatická analýza korešpondencie Ivana Kadlečíka* (1993), na komunikáciu, napr.

¹ Štvrtú etapu riešenia viedla do 31. 12. 2020.

Dynamické tendencie v jazykovej komunikácii (1991), *Kondenzačné a nekondenzačné javy v hovorenej reči* (1992), na výskum jazyka v náboženskej oblasti, napr. *Biblické vlastné mená v súčasnej slovenčine* (1994); *Reflexia (kresťanského) duchovného sveta v jazyku (Nebo/raj – peklo/očistec)* (1996), ale aj na špecifické jazykové javy v dielach a idiolekte vybraných autorov, napr. D. Tatarku – *Jazyk(y) a reč v Navrávačkách s Dominikom Tatarkom* (2000), *Navrávačky Dominika Tatarku: človek, rozprávanie, text* (2003), či M. Rázusa – *Jazykové prostriedky vo vybraných dielach Martina Rázusa (analýza na báze textov Slovenského národného korpusu)* (2008).

Od roku 1997 pracovala Mária Šimková cielene s tzv. malými slovnými druhmi, a to s osobitným dôrazom výskumného zámeru na ich spracovanie pre *Slovník súčasného slovenského jazyka (Z gramatiky a lexikografie tzv. malých slovných druhov, 1991; Príslovky a častice celkom, úplne – vôbec, 2002; Slovnodruhovú príslušnosť vetných prísloviok, 2002; Tzv. gramatické slová v morfológii a v syntaxi, 2003; Spracovanie malých slovných druhov v Slovníku súčasného slovenského jazyka, 2009)*. Z malých slovných druhov jej učarovali častice, ktorým sa venovala kontinuálne v podstate až do konca svojho profesijného pôsobenia (*Homonymia v korpuse: častice, 1997; Fungovanie častíc na osi pozitívne – negatívne, 1998; O lexikálnom význame častíc, 2001; Funkcie častíc v komunikácii, 2004; Ekvivalencia konštitutívnych častíc a/alebo ich významov v textoch česko-slovenského a slovensko-českého paralelného korpusu, 2010; Častice v slovenčine a v češtine, 2015*).

Po vzniku Slovenského národného korpusu jubilantka venovala svoju pozornosť predovšetkým jeho budovaniu a výskumu, ktorý z korpusu vychádza. Publikovala viacero článkov o samotnom projekte (*Slovenský národný korpus – východiská a plány, 2004; Čo je možné dozvedieť sa zo Slovenského národného korpusu, 2004*), ale aj o procese jeho stavby (*Reprezentatívnosť korpusa kak lingvističeskaja problema, 2005*) a jednotlivých špecifických anotáciách (*Morfologičeskaja razmetka častic reči v Slovackom nacionalnom korpuse i vozmožnosti jejo ispol'zovanija v processe sozdanija tolkovogo slovaria, 2008; Slovenský závislostný korpus, 2008*) či o jeho používaní (*Možnosti využitia Slovenského národného korpusu na štúdium slovenského jazyka, 2004; Možnosti a medze lingvistického výskumu v Slovenskom národnom korpuse, 2006; Slovenský národný korpus ako pomôcka pri výučbe slovenského jazyka, 2007*).

Pri budovaní Slovenského národného korpusu Mária Šimková vždy podporovala jeho rozširovanie nielen v zmysle dopĺňania nových textov do primárneho korpusu a otvárania spolupráce s poskytovateľmi textov, aby bola zachovaná rôznorodosť štýlov, žánrov a vecných oblastí v ňom, ale dôraz kládla aj na rozširovanie typov korpusov a databáz v jeho ponuke. Tak sa už na začiatku tvorby korpusu začalo s budovaním morfolologickej databázy SNK, v roku 2006 špecializovaného ručne značkovaneho korpusu r-mak, od roku 2009 sa budoval Slovenský hovorený korpus, neskôr Historický korpus SNK (od r. 2012), Korpus nárečí SNK (od r. 2014), Slovenská terminologická databáza (od r. 2016) a od roku 2017 Archív nárečí SNK. Dôležité bolo aj vytváranie celkov paralelných a webových korpusov v ponuke SNK, ktoré sa rozširujú dodnes.

Všetky tieto čiastkové projekty boli zároveň prípravou a otvorením cesty na zapájanie oddelenia do medzinárodnej spolupráce, napr. v rámci iniciatív MONDILEX, CESAR, NETWORKS, COST, akcia Parseme a enetCollect, v rámci bilaterálnych slovensko-českých, slovensko-bulharských, slovensko-maďarských projektov či domácich grantových úloh VEGA i APVV.

Po viac ako desiatich rokoch cieleného materiálového rozširovania jednotlivých korpusov podnietila v kolektíve tvorbu publikácií vychádzajúcich z korpusov a na väčšine z nich sa autorsky podieľala. Ide najmä o publikáciu *Skloňovanie podstatných mien v slovenčine s korpusovými príkladmi* (2016), po ktorej nasledovala príprava *Frekvenčného slovníka slovenčiny na báze Slovenského národného korpusu* (2017) a *Frekvenčného slovníka hovorenej slovenčiny na báze Slovenského hovoreného korpusu* (2018), za ktorý s autorským kolektívom získala od Literárneho fondu Cenu za vedeckú a odbornú literatúru za rok 2018. Publikácie prinášajú používateľom informácie o frekvenciách lexikálnych jednotiek v jednotlivých doménach jazyka. Okrem nich sa venovala aj výskumu dynamických javov v jazyku na báze korpusového materiálu, ktorého výsledky sú publikované o. i. v kolektívnej monografii *Dynamické javy v súčasnej slovenčine a jej výskume* (2018). Záujemcom o korpus, jeho štruktúru, ale aj vyhľadávanie v ňom sú k dispozícii publikácie, na ktorých sa jubilančka podieľala spoluautorsky, no najmä koncepčne a redakčne. Ide o publikáciu *Slovenský národný korpus. Texty, anotácie, vyhľadávania* (2017) a na ňu nadväzujúcu publikáciu *Slovenský národný korpus. Používanie, príklady, postupy* (2020) obsahujúcu

množstvo praktických cvičení aj s postupmi riešenia, ktoré sú medzi používateľmi korpusu stále veľmi žiadané. M. Šimková vždy osobitne dbala na prinášanie informácií koncovým používateľom korpusu, aby ho mohli efektívne využívať všetci, ktorí s jazykom pracujú profesionálne, napr. jazykóv redaktori, korektori, prekladatelia, učítelia, jazykovedci. Preto okrem článkov a publikácií zameraných na vysvetľovanie práce s korpusom a odborných prednášok doma i v zahraničí vytvorila koncept seminárov orientovaných na osvojovanie si praktických zručností práce s korpusmi. Za dvadsať rokov svojho pôsobenia v Slovenskom národnom korpusu vyškolila stovky záujemcov o prácu s korpusovými databázami na školách všetkých typov, v prekladateľských bunkách Európskej únie, vo vydavateľstvách, ale aj na domácej pôde počas seminárov, ktoré oddelenie pravidelne ponúka verejnosti dodnes. Jej meno bolo späté aj s popularizačnou činnosťou ešte v čase, keď sa podujatia ako Noc výskumníkov či Vedecký veľtrh len začínali a svoje stánky mali na nich zaistené výhradne prírodné a technické vedy. Práve jej zásluhou sa slovenská jazykoveda dostala na tieto podujatia, takže zájemcovia o jazyk sa vždy húfne pristavovali pri stánku s označením Slovenský národný korpus, Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV. V tej „dávnej“ minulosti to bol na poli popularizácie lingvistikého výskumu obrovský úspech.

Mária Šimková počas vyše troch desaťročí svojho pôsobenia v slovenskej lingvistiky edične pripravila desiatky zborníkov, (spolu)organizovala množstvo domácich aj zahraničných podujatí, pod jej vedením sa dlhé roky pripravovala bienálna medzinárodná vedecká konferencia Slovko a zborníky z nej, neskôr i osobitné čísla Jazykovedného časopisu s konferenčnými príspevkami. Svoje skúsenosti a rozhlád prinášala aj do pravopisnej a kodifikačnej komisie pri Jazykovednom ústave Ľ. Štúra SAV, do redakčnej rady časopisu Kultúra slova, do Slovenského výboru pre program UNESCO Pamäť sveta, do Edičnej rady SAV, do Vedeckej rady Ústavu Českého národného korpusu Filozofickej fakulty Karlovej Univerzity v Prahe, do komisie Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR pre posudzovanie aktivít v spoločenských vedách a humanitných vedách v rámci zastúpenia SR vo výskumných infraštruktúrach Európskeho strategického fóra o výskumných infraštruktúrach (ESFRI) či do odborného a koordinačného orgánu na prípravu štátnych programov vedy a výskumu pri ministerstve školstva. Dlhé roky bola členkou Slovenskej jazykovednej spoločnosti, v rokoch 2019 – 2021 aj jej predsedníčkou.

Stopa, ktorú Mária Šimková zanechala v slovenskej (nielen korpusovej) lingvistike, sa bude ďalej prehĺbovať. Na výsledky jej výskumu môžu nadväzovať mnohí, učiť sa však môžu aj z harmónie jej ľudskosti a profesionality, s ktorou viedla dlhé roky najdynamickejšie a najmladšie oddelenie Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV. Zápal a odhodlanie, ktoré v sebe nachádzala, pre všetky zverené, často nové a neľahké úlohy, pobáda pokračovať na ceste rozvoja vedného odboru, ale aj individuality a odbornosti aj nás, ktorí sme ňou sprevádzaní rásťli.

Milá Mária, dovoľ mi zaželať Ti na Tvojej ďalšej ceste radosť z objavovania miest, ktoré pohýňajú ku kroku; pokoj, ktorý umožní klásť nohu pred nohu v každom z darovaných dní; silu dívať sa do tváre veciam, ktoré sú azda dnes ešte neznáme, a objasť novosť i krásu každej chvíle, v ktorej je vždy všetko potrebné pre život.

Katarína Gajdošová
Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV, v. v. i.